

byggnadsvård

Lillstugan

Sandäng 2:2, Lillstugan, Västra Vingåkers socken, Vingåkers kommun, Södermanlands län

Antikvarisk medverkan
Renovering av tak 2012

Eva Wockatz

Lillstugan

Sandäng 2:2, Lillstugan, Västra Vingåkers socken, Vingåkers kommun,
Södermanlands län

Antikvarisk medverkan
Renovering av tak 2012

Eva Wockatz

Rapport 2012:16

© 2012 Sörmlands museum

Beställningar kan göras hos:
Landstinget Sörmland
Kultur & Utbildning Sörmland
SÖRMLANDS MUSEUM
Box 314, S-611 26 Nyköping
arkiv.bibliotek@dll.se
www.sorlandsmuseum.se

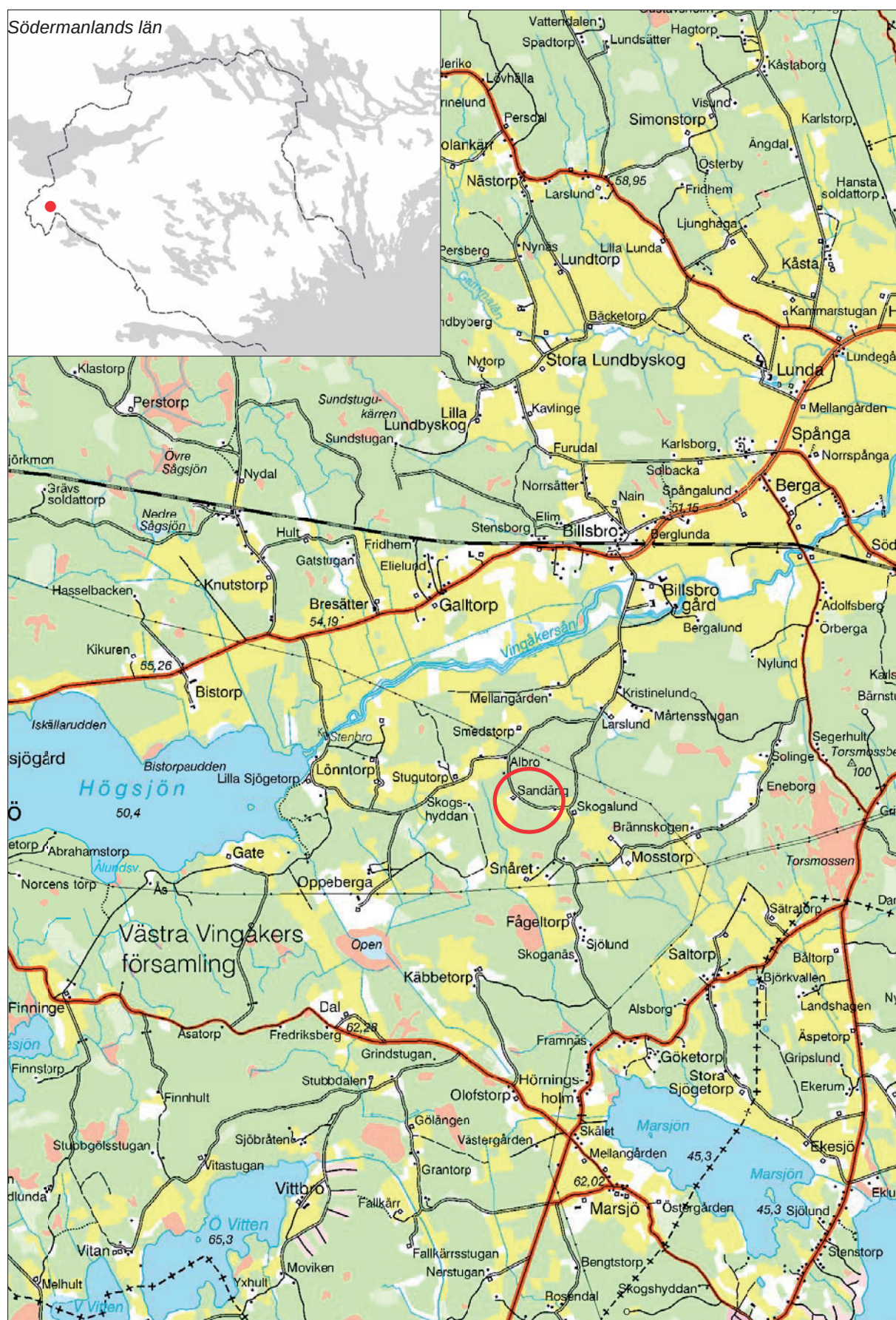
Författare: Eva Wockatz, antikvarie
Omslagsbild: Del av Lillstugan från sydost efter renoveringen (Slm D12-0799).
Foto: Eva Wockatz
Foto, där ej annat anges: Eva Wockatz, Sörmlands museum
Diarienummer: KN-SLM12-076

Allmänt kartmaterial: ©Lantmäteriverket. Ärende nr MS2006/01672

Nyköping 2012

Innehåll

INLEDNING	5
Antikvarisk medverkan	5
Sammanfattning av utförda åtgärder	5
Översiktlig beskrivning av Sandängs gård	6
Översiktlig beskrivning av lillstugans exteriör	6
Kulturhistoriskt värde	7
Historik med relevans för ärendet	7
UTFÖRDA ÅTGÄRDER	8
Skadebeskrivning före åtgärder	8
Åtgärder på taket	8
Övriga åtgärder	9
ANTIQUARISKA IAKTTAGELSER	11
KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV UTFÖRDA ÅTGÄRDER	11
KÄLLFÖRTECKNING	13
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	13

1 Utdrag ur Gröna kartans blad (GSD) Katrineholm 9G NV med Sandängs gård markerad.

INLEDNING

Under hösten 2012 har arbeten utförts på Lillstugan, Sandängs gård. Fastighetsägaren Elin Holm Premfors ansökte om byggnadsvårdsbidrag för renovering av byggnadens tak i mars 2012. Länsstyrelsen i Södermanlands län beslutade den 9 juli 2012, enligt 1 och 2 § § förordningen (SFS 2010:1121) att lämna bidrag till förvaltning av värdefulla kulturhistoriska miljöer för sökta åtgärder.

I enlighet med länsstyrelsens beslut skulle arbetet följas av antikvarisk expert.

Antikvarisk medverkan

Sörmlands museum fick uppdraget att svara för antikvarisk medverkan vid arbetets genomförande. Arbetet har följts genom startmöte den 16 augusti och en antikvarisk slutbesiktning den 25 september 2012.

Sammanfattning av utförda åtgärder

- Lillstugans tak har lagts om. Taket har kompletterats med nytt tätskikt av oljehärdad masonit.
- Vindskivor och vattbrädor har bytts ut.

2 Sandängs gård från norr: Till vänster syns det nyare bostadshuset, i bildens mitt syns lillstugan och till höger boden. Före renoveringen i augusti 2012 (Slm D12-0800).

Översiktlig beskrivning av Sandängs gård

Sandängs gård består av ett nyare bostadshus, ett äldre boningshus i vinkel med detta, samt en intilliggande bod. De tre byggnaderna ligger i anslutning till en mindre väg. Öster om dessa ligger ytterligare en bod, som har använts som bl a hönshus. På gården har det också funnits en ladugård, där nu endast de murade stenramperna återstår. På gården finns även en nyare bod.

Vid ingången till gårdstunet, mellan äldsta manbyggnaden och det nyare bostadshuset, är tre vårdträd planterade. På äldre fotografier syns att gården tidigare omgetts av ett spjälstaket. I trädgården finns fortfarande en del äldre äppelträd kvar.

Översiktlig beskrivning av lillstugans exteriör

Lillstugan är byggd på en naturstensgrund. Under stugan finns en jordkällare som nås via västra gaveln. Huset är timrat och fasaderna är klädda med rödfärgad panel. Södra och västra fasaderna är klädda med träfiberskivor under locklistpanel. Hörn, foder och fönsterbågar är vitmålade. Det brutna taket är täckt med enkupigt handslaget lertegel. Under tegeltaket ligger den äldre stickspånstäckningen kvar. Skorstenen är utkragad och putsad, med äldre plåtavtäckning. Lillstugan har en öppen vitmålad veranda som är täckt med takpapp. Taket bärs upp av takstolar. Under tegeltäckningen ligger stora delar av den äldre stickspånstäckningen kvar.

3 Sandängs gård sedd från norr okänt årtal. På bilden syns bl a Karl Petterson. Fotografi Sörmlands museum, Alvar Roséns samling (Slm M003428).

Kulturhistoriskt värde

Byggnaderna på Sandäng utgör en delvis bevarad gårdsstruktur. Gården har en ålderdomlig prägel i och med att byggnaderna ligger samlade kring ett äldre och ett yngre bostadshus. Delar av trädgården finns fortfarande kvar, med kastanjeträd och äppelträd. De båda bostadshusens planformer är varianter av den traditionella enkelstugan och båda är byggda i två våningar, vilket är typiskt för området.

Interiört är de båda bostadshusen mycket kulturhistoriskt intressanta, då få renoveringsåtgärder har gjorts efter 1945. Äldre tapeter, köksinredning, listverk och dörrar finns kvar. Gårdens byggnader har sammantaget ett högt kulturhistoriskt värde.

Sandäng ligger i ett område, V6, som beskrivs som en värdefull kulturhistorisk miljö i det regionala kulturminnesvårdsprogrammet.

Historik med relevans för ärendet

Det nyare bostadshuset är enligt SvSSL byggt omkring år 1860 och restaurerat 1945. Lillstugan, det äldre bostadshuset är ombyggt 1907. En ekonomibyggnad uppges vara byggd 1907, sannolikt ladugården. Ingen direkt uppgift finns på när det äldre bostadshuset är uppfört. Äldre innerdörrar ger ett intryck av att byggnaden är från tidigt 1800-tal, möjligen från 1700-talet. Det är okänt när taket senast lades om.

4 Den äldre mangårdsbyggnaden, kallad lillstugan, sedd från norr i september 2011. Fotografi Sörmlands museum, Eva Wockatz (Slm D11-631)

UTFÖRDA ÅTGÄRDER

Skadebeskrivning före åtgärder

Taket var före arbetet i ett dåligt skick. Takläckage hade förekommit, främst i anslutning till skorstenen, varför taket täcktes med presenning vintern 2011-2012.

Vindskivor och vattbrädor, samt delar av takfotsbrädorna var delvis i dåligt skick. Mindre hål förekom i takfotsbrädorna.

Åtgärder på taket

Tegelpannorna lyftes bort. Äldre bärläkt togs bort ned till de underliggande stickspånslagren. Nytt tätskikt av oljehärdad masonit lades dit. Ny tunn ströläkt och normal bärläkt lades dit. Befintligt lertegel lades tillbaks. Trasiga pannor kompletterades med äldre handslaget enkupigt tegel. Vidnock hängdes översta tegelpanneraden på kanten av det andra takfallets översta tegelpannerad, som det var utfört tidigare (istället för nockpannor). Under tegelpannorna, vidnock, kompletterades med takpapp. Här lades dubbla lager takpapp YAP 2200, med en liten luftning mot masonitboarden.

5 Lillstugan sedd från söder vid startmötet i augusti 2012 (Slm D12-0801).

Vindskivorna och vattbrädorna byttes ut helt. Vindskivorna var tidigare profilerade med en karnisformad profil. Nu frästes två spår och hantverkaren hyvlade för att få det så likt ursprungsprofilen som möjligt. Det nya virket målades med vit linoljefärg.

Vissa partier av takfotsbrädan var rötskadad och fick lagas i. Även takfotsbrädorna var tidigare profilerade med en karnisformad profil. Profilen gjordes nu på samma sätt som vindskivorna. Hål i takfotspanelen lagades underifrån, genom att en ny bräda lades bakom hålen.

Övriga åtgärder

I samband med åtgärder på tak så åtgärdades skorstenen. Skorstenen murades om, putsades och nya plåtbeslag monterades. Vattbrädans ovansida täcktes med nya vitmålade plåtbeslag. En sotarstege/takstege monterades på södra takfallet. Dessa arbeten ingick inte i bidragsbeslutet.

6 Del av norra takfallet under reparationen. Den undre stickspånstäckningen behölls, men vattenskadade och rötade partier togs bort. Ovanpå lades oljehärdade masonitskivor (Slm D12-0802).

7 Rötskadade delar av takfotsbrädan lagades i med friskt virke (Slm D12-0803).

8 Takfotsbrädan var profilerad med en karnisform (Slm D12-0804).

9 Även vindskivan var profilerad (Slm D12-0805).

10 Detalj av det handslagna enkupiga lerteglet som är stämplat "HL", alternativt "IHL" (Slm D12-0806).

ANTI-KVARISKA IAKTTAGELSER

Stickspånstäckningen låg på ca 10 cm breda brädor med ett inbördes avstånd av ca 10 cm. Vid takfallets brytning var brädorna något bredare, ca 15 cm. Dessa var spikade med klippspik.

Taket hade inganockpannor. Istället var det norra takfallets övre tegelpannerad lagd över det södra takfallets översta tegelpannerad.

Flertalet tegelpannor var märkta med stämpeln "HL", möjligen "IHL", se bild 10. Stämpeln har okänt ursprung.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV UTFÖRDA ÅTGÄRDER

Den nu genomförda takreparationens syfte var att åtgärda det läckande taket. Taket saknade ett helt tätskikt, vilket nu har lagts dit. I övrigt har befintligt taktegel lagts tillbaks. Trasiga tegelpannor har kompletterats med begagnade enkupiga handslagna lertegelpannor. Borttagna delar är rötskadad äldre stickspånstäckning, bärläkt, delar av takfotsbrädorna och äldre vindskivor. De äldre vindskivorna hade samma profilering som takfotsbrädorna, vilka fortfarande sitter kvar.

Reparationsåtgärder vid Sandängs lillstuga har utförts med antikvarisk medverkan och i samråd i enlighet med Länsstyrelsens beslut, daterat den 9 juli 2012. Utförda arbeten godkänns härmed.

11 Lillstugan sedd från nordväst under takrenoveringen. Masonitskivor lades nu under teglet. I bild hantverkare Emanuel Jakobsson (Slm D12-0807).

12 Lillstugan sedd från norr efter takrenoveringen vid slutbesiktningen den 25 september (Slm D12-0808).

Källförteckning

Arkiv

Lantmäteriet, Gävle

Lantmåterimyndighetens arkiv

Lantmåteristytrelsens arkiv

Sörmlands museums arkiv, Nyköping

Litteratur

Sveriges städer och samhällen jämte landsbygd, del I, 1947.

Sörmlandsbygden 1986, "Taktegelstämplar i Södermanland", Geber S.

Administrativa uppgifter

Fastighetsuppgifter

Objekt: Lillstugan, Sandäng

Kommun: Vingåkers kn

Fastighetsbeteckning: Sandäng 2:2

Socken: Västra Vingåkers sn

Län: Södermanland

Författningsskydd

Plan- och bygglagen, Lag (2010:900)

Plan- och bygglagen (PBL) innehåller bestämmelser om planläggning av mark och vatten och om byggande. Enligt 8 kap. i Plan- och Bygglagen, 13§ och 14§ får en byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt inte förvanskas. Ett byggnadsverk skall hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt. Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras. Enligt 8 kap. 17§ skall ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

Projektrelaterad information

Fastighetsägare och beställare: Elin Holm Premfors, Eriksbergsgatan 31, Stockholm

Entreprenör, trä: Historiskt trähantverk, Emanuel Jakobsson, Eskilstuna

Entreprenör, plåt: Vingåkers Bleck & Plåt AB, Vingåker

Entreprenör, mureri: Nordskotts traditionellt mureri, Katrineholm

Antikvarisk medverkan: Eva Wockatz, Sörmlands museum, Nyköping

Använda produkter

Nytt virke: Virke från Bråhovda såg

Tegel: Begagnat enkupigt handslaget tegel

Färg: Ottosson linoljefärg

Övriga uppgifter

Länsstyrelsen i Södermanlands län, beslut 2012-07-09, dnr 434-1576-2012

Sörmlands museum, dnr KN-SLM12-076

Dokumentationsmaterial

Dokumentationsmaterial i form av arbetsmaterial och fotografier förvaras i Sörmlands museums arkiv, Nyköping.